

А.В. Бредіхін

Донецький національний університет, Україна

РОЛЬ ПЕРОНІЗМУ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ АРГЕНТИНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті представлена характеристика теоретико-методологічної основи дослідження ролі перонізму у громадсько-політичному житті Аргентини. Зокрема акцентується увага на ідеях американських і європейських істориків. Стаття є спробою обґрунтувати необхідність мінімізувати вплив ідеологічних, упереджених оцінок на сприйняття перонізму.

Новітня історія Аргентини тісно пов'язана з перонізмом. Більш того, сучасні аргентинські політики звертаються до ідеології пероністів. З часу свого заснування ця політична сила викликала суперечливі оцінки. Природним слідством цього стали розбіжності глибинного характеру у сприйнятті перонізму, тобто упередженість та ідеологізація висновків.

Тому істотне значення для формування об'єктивних оцінок перонізму має детальний аналіз теоретико-методологічного аспекту цієї проблеми.

Враховуючи актуальність, стан наукової розробки та необхідність її вивчення на новому рівні, автор визначив **мету роботи** – дослідити питання щодо спроб сформувати теоретико-методологічну базу дослідження перонізму.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено такі завдання:

- на основі літератури та джерел з проблеми проаналізувати погляди європейських та американських вчених;
- висвітлити особливості теоретико-методологічної бази дослідження перонізму.

Дана проблема представлена науковими роботами дослідження історії Латинської Америки, зокрема Аргентини. Серед них центральне місце займають роботи Туліо Гальперіна Донгі [1], Р. Шейна [2], В. Муга [3]. Частина даних робіт характеризує певні складові вищезазначеного аспекту дослідження, не надаючи цілісної картини, крім цього, деякі праці не позбавлені ідеологічної заангажованості.

Джерельну базу роботи становить комплекс друкованих матеріалів, мемуари політичних діячів.

Методологічну базу роботи складають, зокрема, принципи історизму та об'єктивності.

В основі теоретико-методологічної бази дослідження знаходиться сучасна ідея американських і європейських істориків, що полягає в доведеній доцільності та більш високій ефективності розгляду держави і суспільства в певному агрегованому вигляді. У контексті всесвітньої політичної історії наслідком такої агрегації історичного аналізу і синтезу є дескриптивне тлумачення еволюції політичних систем і політичних режимів як важливих складових загальнонаціонального прогресу чи-то його протилежної якості – регресії. Такий підхід обумовлений і самими об'єктами дослідження, якими, по суті, є політична система і політичний режим, що сформувалися в Аргентині в складні для неї часи адаптації до післявоєнних умов життєдіяльності держави і суспільства. За таких обставин, вочевидь, є сенс у розгляді цих двох історико-політичних конструкцій, що визначаються в ході дослідження причинно-наслідкових зв'язків. Розкладаючи їх на логічні складові, автор, зрештою, прагне вийти на опис і узагальнене подання перонізму як явища громадсько-політичного життя Аргентини з безліччю якостей, цікавих для українського політикуму.

Саме в цьому вбачається можливість накладення аргентинського історичного досвіду на сучасну українську дійсність, з точки зору практичного застосування результатів такого дослідження. У цьому зв'язку вкрай важливо зважати на теоретико-методологічні надбання представників різних наук гуманітарного профілю, передусім, завжди більш прагматичних дослідників політичної економії.

Доволі часто у відповідних розробках методологічного характеру зустрічаються судження про зв'язок між демократією та рівнем реалізації соціально-економічних потреб суспільства і кожного громадянина. Слід зазначити, що далеко не завжди у цьому відношенні проводиться пряма позитивна аналогія. Швидше, навпаки, вказується, що певний час «жорстка влада», спроможна сприяти вирішенню проблем, що стосуються більшості населення, може бути якісніше за демократичну владу [4]. Щоразу при цьому проводиться думка, що бідні люди є оптимальним «матеріалом» для так званого «сильного правління» і навіть якоюсь мірою його джерелом. На наш погляд, у цьому контексті влучнішою є думка американських істориків, що суспільство соціальної нерівності й авторитарного засилля менш схильне до справедливого розподілу національного багатства.

Пріоритетність ідеології популізму сучасного світу найбільш виразно виявилася в Латинській Америці, де більшість партій, як лівого, так і правого напрямів, клали її в основу своїх передвиборчих кампаній. Приходячи на цій хвилі до влади, вони майже завжди поєднували авторитаризм із заграванням з народними масами. Їх економічна політика, утім, сприяла ослабленню демократії, провокувала масовий вивіз національного капіталу до закордонних банків, дестабілізувала приватний бізнес, вела до деградації інвестиційного прогресу [5].

Подолання популістського деструктивізму завжди пов'язується чи-то з добровільною відмовою політичної еліти від загравання з масами після здобуття влади, чи-то з заміною «популістського авторитаризму» військовою диктатурою. Проте у будь-якому разі спостерігається відсутність справді вагомого чинника, що стримував би можливі антидержавницькі виступи з непередбачуваними наслідками як для економіки, так і для майбутнього демократії. Щоправда, суспільствознавці-теоретики доводять, що крихкі демократії можуть стати стійкими у разі усвідомлення політичними елітами неможливості в сучасному світі забезпечити зовнішні умови для збереження стабільності в країні за настирних спроб владних кіл діяти у межах авторитаризму [6, р. 47]. Хоча латиноамериканський досвід зазвичай засвідчував ілюзорність подібних тверджень. Більш важливим при цьому є врахування жорсткого поєднання чинників якості політичної системи і політичного режиму з соціальним конфліктом і економічним зростанням, на що, починаючи з середини 1990-х років, стійко вказують західні економісти [7]. З їхньої точки зору, активне суспільство, не сприймаючи популістських закликів і не реагуючи на них під час виборів, здатне оберігати свою країну від деструктивних експериментів, пов'язаних із застосуванням «сильної руки» у вирішенні економічних проблем. У більшості випадків це завершувалося занепадом національних економік, державними переворотами і тривалими періодами боротьби за відновлення суспільної демократії.

Економісти ж вписують вказаний контекст взаємозалежності явищ у чіткі межі теорії державних переворотів, наголошуючи на необхідності врахування цих обставин і конфліктної перспективи в загальному балансі розвитку держави і суспільства [8]. Багато дослідників акцентують увагу на суспільній нерівності і несправедливому розподілі національного багатства в контексті готовності мас сприймати ідею «антидержавницьких повстань» як засобу зміни ситуації, що особливо виявився в аргентинській історії [9]. До категорії політиків, що вміло використали невдоволеність мас економічним курсом влади, доречно відносити Хуана Домінго Перона.

Особливості ідеології і світогляду кадрового складу керівних структур також ув'язуються в загальну канву комплексного методологічного і методичного вибору з обов'язковим пріоритетом питань, як якісний підбір і кількість чиновницького апарату країни позначаються на рівні економічного розвитку [10]. Доволі часто увага акцентується й на тому, що стабільність суспільного становища і мінімізація загрози конфліктів у державах перехідного або реформаторського типу залежать від вправності і бажання влади налагодити систему оподаткування і розподілу бюджетних коштів так, щоб це максимально сприяло економічному зростанню [11]. Для цього вкрай важливо зберігати баланс оподаткування між основною масою трудового населення і представниками бізнесу, особливо великого. Спроби вирішувати соціальні проблеми за рахунок експропріації або жорсткого податкового тиску на великий бізнес майже завжди і повсюдно виявлялися політично деструктивними, оскільки мобілізували ділових людей на організацію чи фінансову підтримку різного роду революціонерів або прихильників державних переворотів.

Основою вказаної вище агрегації суспільної і державної складових за сучасних форм історичного аналізу і синтезу є еволюційний підхід до оцінки якості і темпів демократичних перетворень. Залишаючи аспект культурної і політичної диверсифікації більш «вузьким» фахівцям, прихильники цієї найважливішої методологічної ідеї переконливо доводять, що тільки таким шляхом можна створити цілісне уявлення про досліджуваний об'єкт і тим самим більш чітко визначити предмет наукового дослідження. Відповідний підхід реалізував у своїх класичних працях Туліо Гальперін Донгі, що наголошував на необхідності цілісного подання й аналізу насамперед об'єкта дослідження [12, р. 10]. При цьому його принципова позиція, що така цілісність є важливою як при загальноконтинентальному, так і при національному характері такого об'єкта. У контексті нашого дослідження таким об'єктом доцільно вважати політичну систему Аргентини та її головну складову – конкретні політичні режими на визначених етапах історичного розвитку. Мається на увазі, що політичні режими в Аргентині мінялися значно частіше, ніж, скажімо, в Європі – через відсутність не тільки демократичної традиції, але і «звички» національних еліт діяти у межах суверенної державності в європейському розумінні. Після здобуття незалежності у цій та інших латиноамериканських країнах епізодично спостерігався коловорот революцій і державних переворотів за стійкої участі військової верхівки.

Дослідницький дуалізм по осі «внутрішні і зовнішні чинники» у даному випадку викликаний тим, що Латинську Америку ззовні не можна зрозуміти без урахування двох найважливіших чинників змішаного характеру. Перший полягає в тому, що власне латиноамериканську цивілізацію неможливо об'єктивно оцінювати поза її колоніальним минулим. Як стверджує відомий американський експерт з історії латиноамериканського мореплавання Р. Шейна, «лише в кінці XIX століття Аргентина і Чилі сформувалися як потенційні політичні лідери Іbero-Америци, однак розбіжності відносно невизначеної демаркації між двома національними державами все ще загрожували розв'язуванням війни» [2, р. 67]. Тобто навіть через вісім-дев'ять десятиріч після здобуття незалежності латиноамериканські держави все ще не могли позбутися багатьох досить жорстких політико-системних і політико-культурних суперечностей, що було наслідком іспанської конкісти.

Другий, не менш вагомий чинник, визначено бразильськими вченими. Так, В. Муг починає своє масштабне дослідження Сполучених Штатів Америки такими словами: «Тлумачачи США, я повинен тлумачити і Бразилію» [3, р. 19]. У цьому зв'язку наша точка зору ґрунтується на діалектичному світосприйнятті, тобто, вивчаючи будь-яку латиноамериканську країну, дослідник мусить брати до уваги північноамериканський чинник.

Проте не менш значеннєвим є ще один аспект дуалізму, що цього разу має «винятково» теоретико-методологічне підґрунтя. Річ у тім, що найзначніша і найбільш вагомо представлена частина сучасної латиноамериканістики ґрунтується на політологічних і політекономічних теоріях і методологіях. Як наслідок, науковим дослідженням властивий підхід, за якого колоніальний підтекст набуває певної упередженості, наприклад, доволі часто вважається правомірним робити висновки щодо зумовленості політичних систем і режимів Латинської Америки її доколоніальною історією, а економічної відсталості – «небажанням» або «невмінням» застосовувати рецепти міжнародних валютно-фінансових організацій.

При цьому вказані причини ідеалізуються, переоцінюються чи навіть гіпертрофуються з точки зору їх впливу. Дуалізм же полягає в двоякості загальних оцінок латиноамериканських держав і націй, а саме: одночасних твердженнях щодо їх, з одного боку, чи не цілковитої спільності і мінімальної наявності національних особливостей, а з іншого – коли йдеться про конкретні держави, зазвичай проводиться думка про високий рівень їх національної самосвідомості і популярності націоналістичної ідеології.

Більш того, нерідко, особливо при використанні авторами марксистської і, як це не дивно, ліберально-демократичної (у даному випадку йдеться не про методологію, а про політичну ідеологію) парадигми дослідження, можна зустріти постулат про те, що агреговане уявлення про латиноамериканську історію якраз і повинне ґрунтуватися на комплексному узагальненні доколоніальної епохи [13, р. 25]. Такий принцип у політичному значенні поступово канонізує подвійне походження латиноамериканських націй як «суміші» індіанських народів, що населяли континент у вказану епоху, і прибульців з іберійської частини Європи. Обираючи такий шлях, політологи в дійсності ігнорують історичні реалії, що мають багатоскладовий характер. Як наслідок, сучасні громадсько-політичні, економічні, релігійні, політико-культурні та інші особливості національних держав континенту «агрегуються» на відверто штучній явно взятій, часто вигаданій історичній основі, що не піддається належному емпіричному аналізу. Ситуація ще більш ускладнюється, оскільки в таких випадках аналіз як розчленовування об'єкта дослідження на певні частини взагалі відходить на другий план, а дослідники відразу ж здійснюють синтез, тобто роблять узагальнення, не зіставляючи їх з реальною дійсністю.

Вважаємо, щоб досягти необхідного ефекту в дослідженні політичних систем і режимів, переходити до синтезу доречніше на підставі дескриптивного аналізу. Такий підхід до держав Латинської Америки найбільш виправданий, оскільки дозволяє глибше зрозуміти проблему національних особливостей, не вдаючись до методологічного «екстремізму», відносно якого жорстко й аргументовано попереджає Г. Ділі [14, р. 147]. Знаний як політолог, він, проте, виступає за активне застосування методу, який називає «дескриптивним синтезом»: лише у такий спосіб, на його глибоке переконання, можна по-справжньому усвідомити всю глибину відмінностей латиноамериканських держав і спільнот. Важко заперечити й схожу думку Р. Арона, який підкреслює: «Ми повинні пояснювати феномен твердженнями, що доводяться експериментом, з тим, щоб переконатись у тому, що ми в дійсності розуміємо. Розуміння тут є проміжним етапом; воно з'являється за допомогою концепцій і співвідношень» [15, р. 415]. Так, поділяючи такий погляд загалом, автор історичної роботи взагалі ставить на перше місце дескриптивне подання ідеології і політичної практики перонізму та застосовує емпіричний аналіз (адже саме таким шляхом в історичній науці і виконується притаманний тільки їй «експеримент»), і лише на цьому загальному фоні розробляє власну концепцію.

У цьому значенні не менш ґрунтовними виглядають наукові положення геополітичного напрямку, зокрема, пов'язані з твердженнями, що загальна світова система зазнала істотних перетворень завдяки тому, що європейські засновники океанського мореплавання «відкрили новий світ», а також започаткували складання географічних карт і сучасних форм міжнародної торгівлі [16, р. 174]. А відтак на дослідженнях Латинської Америки позначився геополітичний вектор, пов'язаний з остаточним уявленням про світ в його реальних географічних контурах.

Вивчення віддаленої від Європи Аргентини має до цього безпосереднє відношення, оскільки ця велика країна аж до відкриття Америки Колумбом взагалі знаходилась за межами опису історичної науки.

Досить часто в дослідженнях політичних систем і режимів латиноамериканських держав вказаний чинник «до колоніальної історії» у поєднанні з особливостями «розставання» з Іспанією і Португалією виступає формальним підґрунтям (а не емпіричним матеріалом) для узагальнення тверджень, що в Латинській Америці суспільна демократія завжди була тільки фасадом. За ним нібито завжди приховувалися цивільні або військові тирані, які нав'язували свою волю консервативним і відсталим народам. Як абсолютно правильно вважає ще один класик латиноамериканської історії Л. Бетель, «таке бачення походження й еволюції демократії є частковим і оманливим. Боротьба за консолідацію режимів з метою зробити їх представницькими, змусити визнати легітимність опозиції, розширити громадянське суспільство і ствердити верховенство закону була тривалою і нерівною по обидва боки Атлантики протягом двох сторіч». На наш погляд, ще більш важливим виглядає й продовження думки цього видатного історика: «Фундаментальний принцип, хоча часто і ілюзорний, який спрямовував цю боротьбу, міститься в концепції народного суверенітету як ідея про те, що легітимна влада народжується внаслідок громадянських свобод, і вже через це вона повинна бути відповідальною за свою політику і дії» [17, р. 11].

Не менш вагомим для реалізації авторського підходу є положення закордонної історичної науки, що в перші декілька десятиріч ХХ століття, що передували зародженню перонізму і приходу Хуана Домінго Перона до влади в Аргентині, мало місце становлення так званих «демократичних олігархій». Розвиваючи цю думку, аргентинський дослідник Беллоні [18, р. 39] період між вказаними олігархічними режимами визначає як протодемократичного типу, що означився в середині 1940-х років змінами на шляхах переходу від анархізму до перонізму. З його точки зору, засилля олігархічних угруповань супроводжувалося тільки видимістю демократії, оскільки фінансово-промислові групи насправді були зацікавлені у вигідному для них міражі політичної стабільності. По суті ж, відповідно до проведеного ним історико-політичного аналізу і синтезу, народ був усунений від влади, а громадські організації в більшості випадків залишалися носіями ідеології владного класу. Стверджується й аргументується висновок, що їх лідери часто підкуповували олігархічними режимами і створювали ілюзію демократичних перетворень.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

Теоретико-методологічна складова дослідження проблеми перонізму є досить суперечливою. Насамперед це пов'язано з діаметрально протилежними поглядами на цю впливову політичну силу. У свою чергу, це обумовило упереджений та необ'єктивний погляд на перонізм, який проявляється у певних працях. Складовими частинами теоретико-методологічного аспекту є ідея американських і європейських істориків, що полягає в доведеній доцільності та більш високій ефективності розгляду держави і суспільства в певному агрегованому вигляді, а також роботи, у яких акцентується увага на проблемі популізму, економічного розвитку, демократичних перетворень, впливу США на ситуацію у Латинській Америці, на чинники колоніальної історії.

Необхідно підкреслити те, що результати досліджень актуальні для України, тому що перонізм як явище громадсько-політичного життя Аргентини цікавий для українського політикуму. Зокрема це стосується питання еволюції політичної системи і політичного режиму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dongi, Tulio Halperin. *Historia Contemporanea de America Latina*. – Barcelona: Altaya, 1997. – Vol. 2. – 372 p.
2. Scheina, Robert. *IBEROAMERICA. Una Historia Naval. 1810 – 1987*. – Madrid: Editorial San Martin, 1987. – 452 p.
3. Moog, Vianna. *Bandeirantes and Pioneers*. – New York: Braziller, 1964. – 268 p.
4. Perotti R. Growth, Income Distribution and Democracy // *Journal Economic Growth*. – 1996 – Vol. 1. – P. 149.
5. Kaufman R.R., Stallings B. *Political Economy Latin American Populism // Macroeconomics Populism in Latin America / Ed. R. Dornbush and S. Edwards*. – Chicago, IL: Chicago University Press, 1972. – P. 7.
6. O'Donnell G., Schmitter P.G. *Transition from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions and Uncertain Democracies*. – Baltimore (MD): Johns Hopkins University Press, 1986.
7. Benbabib J., Rustichini A. Social Conflict and Growth // *Journal Economic Growth*. – 1996. – Vol. 1. – P. 131.
8. Grossman H.I. Production, Appropriation and Land Reform // *American Economic Review*. – 1993. – Vol. 84. – P. 708.
9. Muller E.N., Seligson M.L. Inequality and Insurrections // *American Political Science Review*. – 1987. – Vol. 81. – P. 435.
10. Meltzer A., Richard S.F. A Rational Theory Size Government // *Journal of Political Economy*. – 1981. – Vol. 89. – P. 921.
11. Wright R.D. Taxes, Redistribution and Growth // *Journal Public Economics*. – 1996. – Vol. 62. – P. 332.
12. Halperin Donghi T. *Historia Contemporanea de America Latina*. – Vol. 1. – Barcelona: Altaya, 1997.
13. Arendt H. *Between Past and Future*. – New York: Penguin, 1983.
14. Dealy G.C. *The Latin Americans: Spirit and Ethos*. – Boulder: Westview Press, 1992.
15. Bannassar B. *L'Homme espagnol: attitudes et mentalites du XVI au XIX siecle*. – Paris: Librairie Hachette, 1975.
16. Thomas H. *An Unfinished History World*. – London: Hamish Hamilton, 1979.
17. Bethell L. *Historia de America Latina*. – Vol. 12. *Politica y sociedad desde 1930*. – Barcelona: Grijaldo Mondadori, 1997.
18. Belloni A. *Del anarquismo al peronismo*. – Buenos Aires: Editorial A. Pena Lillo, 1960.

A.V. Бредихин

Роль перонизма в общественно-политической жизни Аргентины: теоретико-методологический аспект

В статье анализируется теоретико-методологическая база исследования перонизма. Анализ проблемы основывается на характеристике особенностей взглядов европейских и американских историков. Статья представляет собой попытку обосновать необходимость минимизировать влияние идеологических, предубежденных оценок на восприятие перонизма.

A.V. Bredikhin

Role of Peronism in Social-Political Life of Argentina: Theoretical-Methodological Aspect

Theoretical-methodological aspect of research of Peronism is analyzed in the article. Analysis of the problem is based on the characteristics of particular views of European and American historians. Author undertakes to argue in favor of minimizing the influence of ideological, biased judgments on the perception of Peronism.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2008.